

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА
з позашкільної освіти художньо – естетичного напрямку
«Кераміка»
2 роки навчання

Автори:

Худолей Олена Борисівна –
керівник гуртка-методист «Кераміка»
КПНЗ «ЦДТЮТ» ДМР,
народний майстер України, художник – кераміст;
Корнієнко Анна Володимирівна –
старший науковий співробітник
лабораторії позашкільної освіти
Інституту проблем виховання НАПН України,
кандидат педагогічних наук, старший науковий
співробітник.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Земля... Вода ... Повітря... Вогонь. Згідно з нашими пращурами, саме ці чотири стихії становлять основу життя. Коли ж мудра воля людини поєднала їх – народилося диво, що зветься керамікою. Термін «кераміка» походить від грецького слова «керамос», що означає – глина.

Глина - дуже поширений, легкодоступний матеріал. Формування глини та обробка її були першими зародками технічної майстерності на зорі людської культури. У людських творчих руках глина «слухняна», легко набирає будь-якої форми. Різноманітні глечики та макітри, куманці та миски, вази та кахлі, іграшки у вигляді коників, барині приваблюють нас ще з дитинства декоративним оздобленням та функціональністю. З давніх часів і до наших днів славляться гончарні вироби та художня кераміка – як витвір мистецтва багатьох країн світу.

Наявність різноманітних глин визначила широке побутування кераміки на території України. Барвисті глиняні іграшки, свистунці у вигляді птахів та звірів, глечики, керамічні пласти та кахлі – все це дозволяє нам зазирнути в свідомість талановитого народу, досягнувши його уявлення про світ, про давні часи.

Під час навчання у гуртку «Кераміка» діти проймаються любов'ю до гончарного мистецтва та художньої кераміки, до своїх національних традицій, до рідного краю. Освоєння різних глиняних матеріалів, а також технічні засоби роботи з глиною, розвиває у дітей творчу активність, підвищує цікавість до творчого процесу, виховує зосередженість і терпіння, творчу індивідуальність та художню майстерність, розкриває дітям чарівний світ кераміки.

Заняття у гуртку «Кераміка» знайомлять дітей не лише з мистецтвом кераміки. Вони є екскурсом у етнографію, тим самим сприяють вихованню у кожної дитини любові до минулого свого народу, країни. Без минулого нема

майбутнього, без усвідомлення своїх коренів неможливий розвиток культури та мистецтва.

Навчальна програма реалізується у гуртках художньо - естетичного напрямку позашкільних та загальноосвітніх навчальних закладів та спрямована на вихованців молодшого, середнього та старшого шкільного віку. Навчальні групи формуються відповідно до рівня підготовки, успішності навчання та віку дітей.

Мета програми: розвиток творчого мислення, знань, умінь і навичок у процесі роботи з глиною, формування всебічної розвиненої особистості дитини засобами кераміки та гончарства.

Основні завдання:

- ознайомити учнів з гончарством та художньою керамікою;
- сприяти пізнанню навколишнього світу через художньо-образну форму;
- удосконалити дрібну моторику і тактильні відчуття;
- виховати любов до народного мистецтва та національної культури;
- розвивати художній смак, творчу уяву, фантазію, працелюбство, наполегливість у досягненні мети, відповідальність за результат своєї діяльності та сприяти творчій самореалізації особистості.

Навчальна програма «Кераміка» передбачає 2 роки навчання:

1-й рік (початковий рівень) – 144 години на рік, 4 год. на тиждень;

1-й рік (основний рівень) – 216 години на рік, 6 год. на тиждень.

Вихованці 1-го року навчання набувають початкових знань з ручного ліплення, найпростіші прийоми роботи з пластичними масами, знайомляться з історією художньої кераміки та її видами, вивчають простий технологічний процес підготовки та обробки глини та інших пластичних мас, ліпленню пустотілих форм, технологію сушіння та випалювання виробів.

Зміст роботи спрямований на створення умов для здобуття учнями знань, вмінь та навичок у роботі з глиною та іншими пластичними масами, навчання самостійного планування та організації власного трудового процесу, знаходження шляхів вирішення творчих завдань, оволодіння різноманітними техніками і прийомами ручного ліплення, формування і розвиток практичних вмінь і навичок зі створення самобутніх і оригінальних виробів, підвищення художньої культури дітей шляхом ознайомлення їх з творами майстрів художньої кераміки.

Вихованці 2-го року навчання набувають поглиблені знання з технології ручного та механічного ліплення, лиття у форми, вивчають ускладнений технологічний процес підготовки глини, процес створення складних форм виробів, основні положення про фактуру та форму виробів.

Зміст роботи спрямований на створення умов для поглиблення знань, вмінь та навичок роботи з глиною, експериментальної та дослідницької діяльності, ознайомлення з історією світової художньої кераміки та гончарного народного мистецтва України, ознайомлення з малими пластичними формами скульптури, видами кераміки: фарфор (порцеляна), фаянс, напівфарфор, майоліка, гончарні

вироби, поглиблення знань про склад і властивості глини та їх використання у процесі створення творчих робіт.

Форми навчання. Навчання проводиться за фронтально-індивідуальною формою. Використовуються такі методи навчання: бесіди, розповіді, лекції, практичні індивідуальні та колективні вправи, екскурсії на виставки, в музеї, зустрічі з народними майстрами.

Методи навчання:

- теоретичні: аналіз, оцінювання, перевірка, опитування, порівняння, контроль;
- словесні: бесіда, розповідь, дискусія;
- наочні: демонстрація керамічних та гончарних виробів, мистецьких творів, зразків, ілюстрацій, дитячих керамічних та гончарних робіт, таблиць, плакатів.

Методи контролю за отриманими результатами. Контроль результату знань та вмінь вихованців відбувається шляхом участі вихованців у різноманітних виставках, конкурсах, вікторинах тощо. Наприкінці кожного заняття проводиться коротке опитування, демонстрація дитячих виробів, їх аналіз.

Навчальна програма є орієнтовною. Керівник гуртка може вносити зміни й доповнення у зміст програми та розподіл годин за темами, ураховуючи інтереси гуртківців, стан матеріально-технічної бази закладу.

Початковий рівень НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№	Тема	Кількість годин		
		теоретичних	практичних	усього
1	Вступ	2	-	2
2	Знайомство з інструментами	2	10	12
3	Ліпні прийоми роботи з глиною	4	38	42
4	Декоративні форми	2	20	22
5	Декоративне панно	2	26	28
6	Декорування керамічної поверхні	2	34	36
7	Підсумок	1	1	2
	Разом	15	129	144

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

1. Вступ (2 год.)

Теоретична частина. Організаційні питання. Бесіда з правил поведінки в майстерні. Ознайомлення з планом роботи гуртка, метою та основними завданнями. Знайомство з роботами гуртківців, зроблених у попередні роки.

2. Знайомство з інструментами (12 год.)

Теоретична частина. Історія виникнення кераміки. Види кераміки. Види глини. Правила техніки безпеки. Знайомство з матеріалами, інструментами та обладнанням. Стеки, їх види та нетрадиційні інструменти. Прийоми роботи з інструментами. Ознайомлення з базовими прийомами ліплення з глини та інших пластичних мас (солоне тісто, шамот, пластик, шлікер), технологією обробки глини.

Практична частина. Приготування керамічного тіста. Вправи зі стеками різних за формою та призначенням для утворення фактури та на трансформацію шматка глини у процесі його сплюснення.

3. Ліпні прийоми роботи з глиною (42 год.)

Теоретична частина. Основні способи та прийоми формування виробів з глини (веретенця, куля, краплина, качалочка). Вивчення властивостей глини на дотик та характеристика її властивостей. Техніка ліплення з шматка, пласта, кільцями, джгутиком. Знайомство з пустотілим об'ємом. Особливості сушіння робіт та підготовка до випалювання.

Практична частина. Вправи на освоєння різних способів та прийомів роботи з глиною (викачування, витягування, конструктивне ліплення). Ліплення з шматка, з пласта, кільцями простих керамічних виробів. Заготовки спрощених форм. Ліплення предметів побуту «джгутиковим» способом за зразком.

4. Декоративні форми (22 год.)

Теоретична частина. Знайомство з декоративними глиняними формами. Технологія виготовлення декоративних форм, основні прийоми ліплення. Види декоративного рельєфу, поняття декоративного пласту. Мистецтво Марії Приймаченко, Катерини Білокур.

Практична частина. Виготовлення заготовки спрощеної декоративної форми. Копіювання виробів традиційних декоративних форм відомих народних майстрів (Опішне: Гаврило Пошивайло, Явдоха Пошивайло, Микола Варвинський, Михайло Острянин та ін.; Косова: родина Рощиб'юків, Марія Тим'як, Ігор та Христина Троць, Роман та Людмила Якібчук, сім'я Трушик та ін.; київщини: Микола Вакуленко, Михайло Денисенко, Валерій і Надія Протор'єви, Неллі Ісупова та ін.). Виготовлення виробів простих геометричних форм на прикладі овочів та фруктів, узагальнених форм тварин та птахів за зразком виробів народних майстрів. Виготовлення декоративних форм баранців, коників, цапиків, казкових образів. Створення тварин за мотивами керамічних виробів та творів Марії Приймаченко.

5. Декоративне панно (28 год.)

Теоретична частина. Поняття «панно». Правила виконання ескізу. Види рельєфу. Ознайомлення з творами майстрів петриківського розпису (Федір Панко, Василь Соколенко, Марфа Тимченко, Ганна Собачко, Тетяна Пата, Володимир Глущенко, Олена Ярмолук, Наталія Малярчук та ін.). Техніка виготовлення панно за мотивами Петриківського розпису.

Практична частина. Дослідницькі вправи на порівняння різних пластичних мас. Виготовлення панно «Петриківські мотиви».

6. Декорування керамічної поверхні (36 год.)

Теоретична частина. Види декорування поверхні виробу (рельєфний, контррельєфний, тиснення штампом, відтиск природних матеріалів, ангоб, полива, глазур). Колірне коло: сполучення кольорів, затемнення, розбілення кольору. Орнаментальна символіка глиняних виробів. Способи декорування виробу: лощіння, замивка, фляндровка, пастилаж, мраморизація за допомогою піпетки, пензликів, паличок, стеків, щіток тощо). Традиційні розписні вироби народних майстрів.

Практична частина. Дослідницькі вправи на комбінування різних елементів декору. Декорування виробів рельєфним та гладким способом.

7. Підсумок (2 год.)

Теоретична частина. Зустріч з народними майстрами.

Практична частина. Підготовка робіт до виставки. Виставка творчих робіт. Екскурсії в майстерні гончарів та керамістів, в музеї та виставки, свята.

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

Вихованці мають знати:

- види кераміки та історію її розвитку;
- правила з техніки безпеки під час роботи з пластичними масами, глиною, інструментами та обладнанням;
- технологію і послідовність обробки глини та підготовку її до випалювання;
- прийоми формування виробів з глини (веретенця, куля, краплина, качалочка, джгутик);
- види та способи обробки і декорування виробів з глини та інших пластичних мас;
- використання глини та застосування керамічних виробів у повсякденному житті.

Вихованці мають вміти:

- розрізняти види кераміки;
- обережно та охайно працювати з інструментами, матеріалами та обладнанням під час роботи в майстерні;
- обробляти глину та готувати її до роботи та випалювання;
- користуватися основними прийомами формування виробів з глини (створювати вироби зі шматка глини, з пласта, кільцями тощо);
- застосовувати декор відповідно форми та поєднувати у декоруванні рельєф і розпис;
- використовувати отримані знання і навички у повсякденному житті.

Вихованці мають набути досвід:

- виготовлення виробів зі шматка глини, з пласта, кільцями, джгутиком тощо;
- декорування поверхні виробу;
- сушіння робіт та підготовки їх до випалювання.

Основний рівень НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№	Тема	Кількість годин		
		теоретичних	практичних	усього
1	Вступ	3	-	3
2 3	Народна керамічна іграшка та її розпис	3	33	36
4	Лиття та ручне формування виробів	3	27	30
5	Скульптурна композиція	3	27	30
6 7	Формування виробів механічним способом. Гончарний круг	3	33	36
8	Виготовлення керамічного посуду	3	36	39
9	Декорування керамічної поверхні	3	36	39
10	Підсумок	3	-	3
	Разом	24	192	216

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

1. Вступ (3 год.)

Теоретична частина. Ознайомлення з планом роботи гуртка на навчальний рік. Бесіда з правил техніки безпеки та поведінки: правила користування інструментами та пристроями в керамічному виробництві. Етнографічні регіони керамічного виробництва на Україні. Знайомство з традиційними видами українського гончарного мистецтва.

2. Народна керамічна іграшка та її розпис (36 год.)

Теоретична частина. Історія народної іграшки. Види і регіональні особливості народної глиняної іграшки. Поняття «Стилізація». Міфологічні уявлення про птахів і тварин. Особливості ліплення народної іграшки. Прийоми і технічні засоби формування виробів.

Практична частина. Ескізні замальовки зразків регіональних іграшок та вправи на етюдне їх ліплення. Виготовлення іграшки «Півник» (за зразками опішнянських, косівських та васильківських майстрів української народної іграшки). Ліплення та розпис свищиків в образах тварин, птахів. Ліплення іграшок на конусній, циліндричній основі.

3. Лиття та ручне формування виробів (30 год.)

Теоретична частина. Техніка лиття в гіпсових формах. Техніка ручного формування в гіпсових формах.

Практична частина. Виготовлення виробів технікою лиття та ручного формування в гіпсових формах.

4. Скульптурна композиція (30 год.)

Теоретична частина. Поняття «Композиція». Вивчення сюжетної композиції у декоративній скульптурі. Технології виготовлення гончарних виробів для скульптурної композиції. Зв'язок стародавніх художніх традицій з сучасними.

Практична частина. Розробка ескізів до композицій. Створення композицій на задану тему. Ліплення ляльок за подобою жіночої та чоловічої фігур у стані спокою і руху. Складання керамічної композиції з двох постатей.

5. Формування виробів механічним способом. Гончарний круг (36 год.)

Теоретична частина. Будова гончарного круга, його технічні можливості. Основні прийоми роботи з гончарним кругом. Техніка безпеки при роботі на гончарному крузі. Ознайомлення з технікою рельєфного рослинного орнаменту наліпного традиційного рослинного орнаменту.

Практична частина. Опанування прийомів приведення круга в рух, центрування глини, витягування. Виготовлення посуду з одного шматка глини (горщик для квітів, тарілка, чашка, глечик). Ліпне декорування сирих виробів шляхом нанесення об'ємного малюнку (орнаменту).

6. Виготовлення керамічного посуду (39 год.)

Теоретична частина. Етнографічні регіональні керамічні виробництва в Україні. Український народний гончарний посуд в традиційному побуті. Прийоми і технічні засоби формування гончарних виробів. Легенди про виникнення гончарного посуду. Знайомство з традиційними видами та формами гончарного посуду, класифікація їх за призначенням.

Практична частина. Вправи на видозміну форми посуду. Декорування посуду зооморфними елементами. Виготовлення побутового посуду з кришками (сільнички, глечика, горщика, куманців, макітри, мисок).

7. Декорування керамічної поверхні (39 год.)

Теоретична частина. Ознайомлення з керамічними фарбами. Значення кольору у кераміці та малій пластиці.

Практична частина. Декорування виробів кольоровими ангобами колірною гамою ангобів.

8. Підсумок (3 год.)

Теоретична частина. Зустріч з народними майстрами. Екскурсії в майстерні гончарів та керамістів, музеї та виставки.

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

Вихованці мають знати:

- історію народної глиняної іграшки, її види і регіональні особливості;
- історію виникнення гончарного круга, будову, правила та техніку безпеки при роботі на гончарному крузі;
- види та способи обробки глини, декорування посуду та іграшки;
- технологічні процеси сушки та випалу.

Вихованці мають вміти:

- розрізняти види іграшок за регіональними особливостями, побутове та ритуальне призначення народних форм посуду та іграшки;
- працювати на гончарному крузі з дотриманням правил та техніки безпеки;
- виготовляти різні види посуду та традиційну українську іграшку;
- готувати вироби до випалу.

Вихованці мають набути досвід:

- роботи на гончарному крузі;
- виготовлення різних видів посуду та традиційної української іграшки;
- декорування виробів ангобами, наліпним орнаментом, рельєфом.

ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ОБЛАДНАННЯ

Основне обладнання	Кількість
Матеріали	
Керамічна глина	0,5 – 1 кг
Гончарна глина	0,5 – 1 кг
Шлікер	15 літрів
Кольорові ангоби	15 наборів
Папір для ескізів	15 наборів
Прості олівці	15 шт.
Інструменти та приладдя	
Дерев'яні стеки	20шт.
Металеві ножі	15 шт.
Стеки пластикові	20шт.
Пензлі з шерсті поні різних розмірів	20шт.
Пензлики різних розмірів з штучних матеріалів	20шт.
Палітра пластмасова	20шт.
Посуд для води	20шт.

Тканина для глини : бавовняна	25шт.
Гумові спринцівки	15-20шт.
Фактурні тканини	10шт.
Піпетки	15-20 шт.
Обладнання	
Парти учнівські	6 шт.
Гончарний круг	1 шт.
Турнетки	15 шт.
Таблиці, плакати, експонати	
Техніка безпеки	1к-т
Зображення робіт відомих майстрів гончарства та художньої кераміки	20 шт.
Експонати (гончарні та керамічні вироби)	30 шт.

ЛІТЕРАТУРА

1. Данченко Л. С. Народна кераміка Середнього Подніпров'я / Л. С. Данченко. – К. : Мистецтво, 1974. – 192 с.
2. Декоративно-ужиткове мистецтво : словник / Львівська академія мистецтв ; ред Я. П. Запаско. – Львів : Афіша, 2000. – Т. 1. А – К. – 364 с.
3. Декоративно-ужиткове мистецтво : словник / Львівська академія мистецтв ; ред Я. П. Запаско. – Львів : Афіша, 2000. – Т. 2. Л – Я. – 400 с.
4. Катерина Білокур очима сучасників. Спогади, есеї, розвідки з архіву художниці / спогади підгот., упоряд., листи опрац., вступи-розвідки підгот., матер. з архіву худож. прокомент. Микола Кагарлицький. – К. : Томіріс, 2000. – 432 с. : кольор. іл.
5. Мальована кераміка Косова і Пістиня XIX – початку XX століть / упор. Галина Івашків, Тарас Лозинський. – Львів : Інститут колекціонерства українських мистецьких пам'яток при НТШ, 2012. – 406 с.
6. Навчальні програми з позашкільної освіти / За ред. В. Мачуського. – К. : Шк. світ, 2014. – 104 с.
7. Олександр Найден. Марія Приймаченко: орнамент простору і простір орнаменту / Олександр Найден. – К. : Стилос, 2011. – 238 с. : іл.
8. Омеляненко Л. А. Опішнянська іграшка : практ. посіб. / Л. А. Омеляненко. – Полтава : Графітекс, 2006. – 56 с.
9. Харченко О. В. Мистецтво петриківського розпису: навч.-метод. посіб. / О. В. Харченко, Н. О. Горшкова-Кандаурова. – К. : Мандрівець, 2013. – 72 с.
10. Пошивайло І. Семіотика гончарних виробів : (обрядово-культові аспекти) / І. Пошивайло // Українське гончарство : національний культурологічний щорічник : науковий збірник за минулі літа / ред. О. Пошивайло. –

- Опішне : Українське народознавство, 1999. – Кн. 4 : За роки 1996-1999. – С. 110-141.
11. Програми з позашкільної освіти : Художньо-естетичний напрям / Андрійчук С.А., Биковська О. В., Василянська І. О. та ін. – К. : Грамота, 2009. – Вип. 2 – 232 с.
12. Спанатій Л. С. Гончарний промисел на Миколаївщині: екскурс у минуле : [друга половина ХІХ – початок ХХ ст.] / Л. С. Спанатій // Українська керамологія : нац. наук. щорічник / Ін-т керамології, Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному ; ред. О. М. Пошивайло. – Опішне : Українське народознавство, 2002. – Кн. 2 : 2002. – С. 195-199.